

Historie psychiatrické péče v Čechách

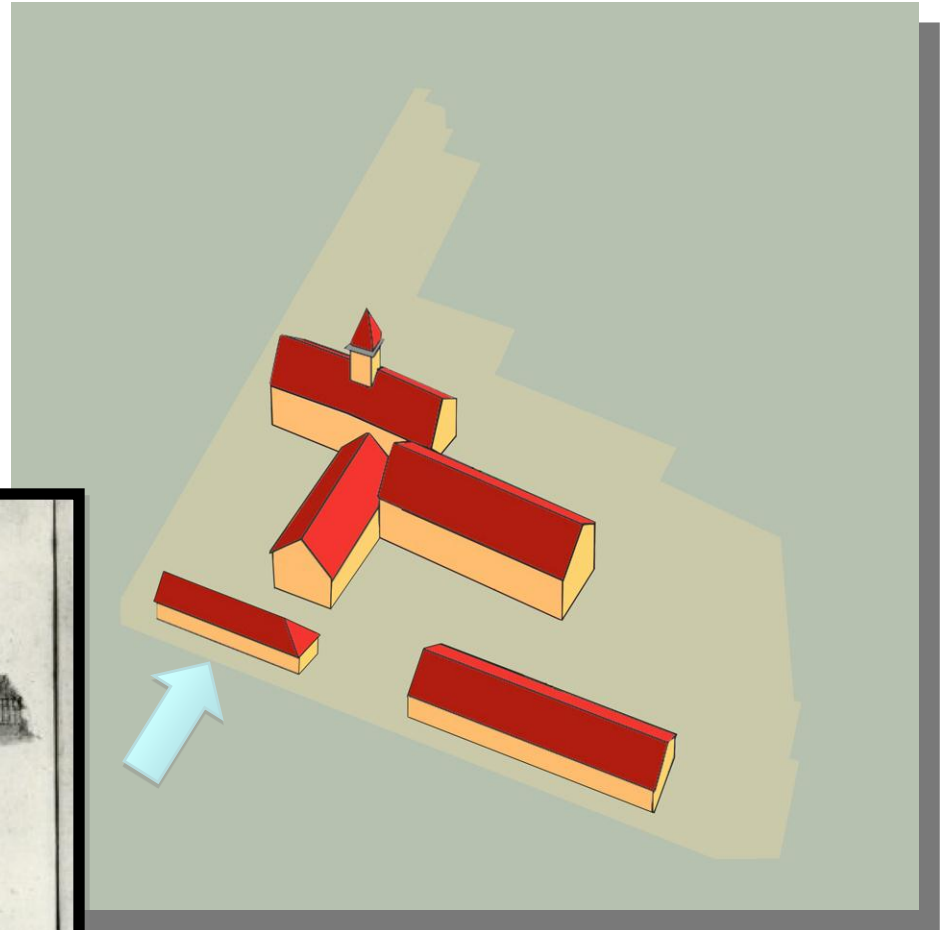
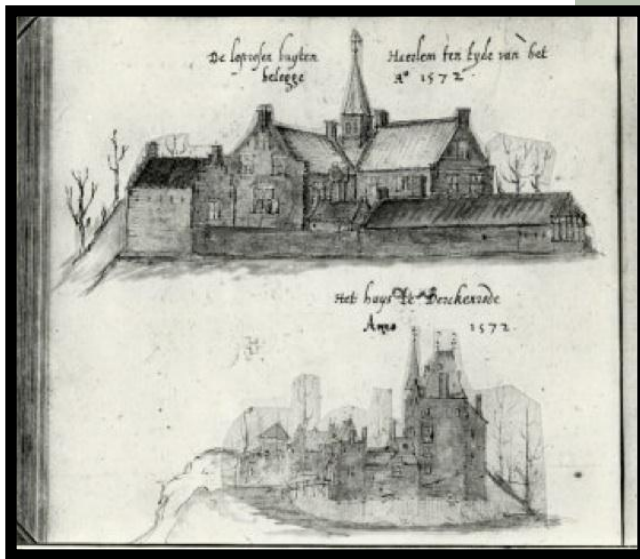
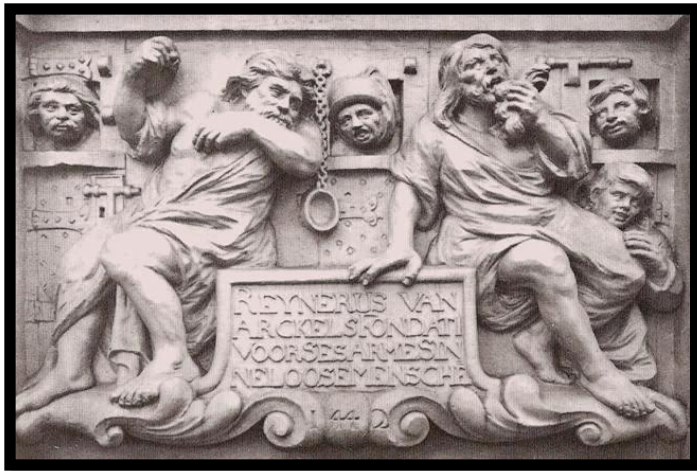
MUDr. Ivan David, CSc.

IPVZ, 9. 11. 2009

Období před zřízením speciálních ústavů

- **Duševně nemocní doma a jako žebráci a tuláci (bezdomovci)**
- **Růst měst a vznik veřejné péče**
- **Klášterní špitály**

Exclusion: Madhouse, Lunatic Cells (1564)

NARRENTURM VIENNA

První ústavy v Čechách

- Josef II. ovlivněn myšlením Dr. Gerhard van Swieten osobního lékaře Marie- Terezie v Praze zrušil z hyg. důvodů 9 klášterních špitálů
- 19. 3. 1783 Josef II nařídil zřízení oddělení pro duševně nemocné kněze v Nemocnici Milosrdných bratří (Na Františku)

(V nemocnici se od roku 1761 se vyučovalo praktickému lékařství a od roku 1778 interní a chirurgické)

Nesměly být přijímány ženy a děti

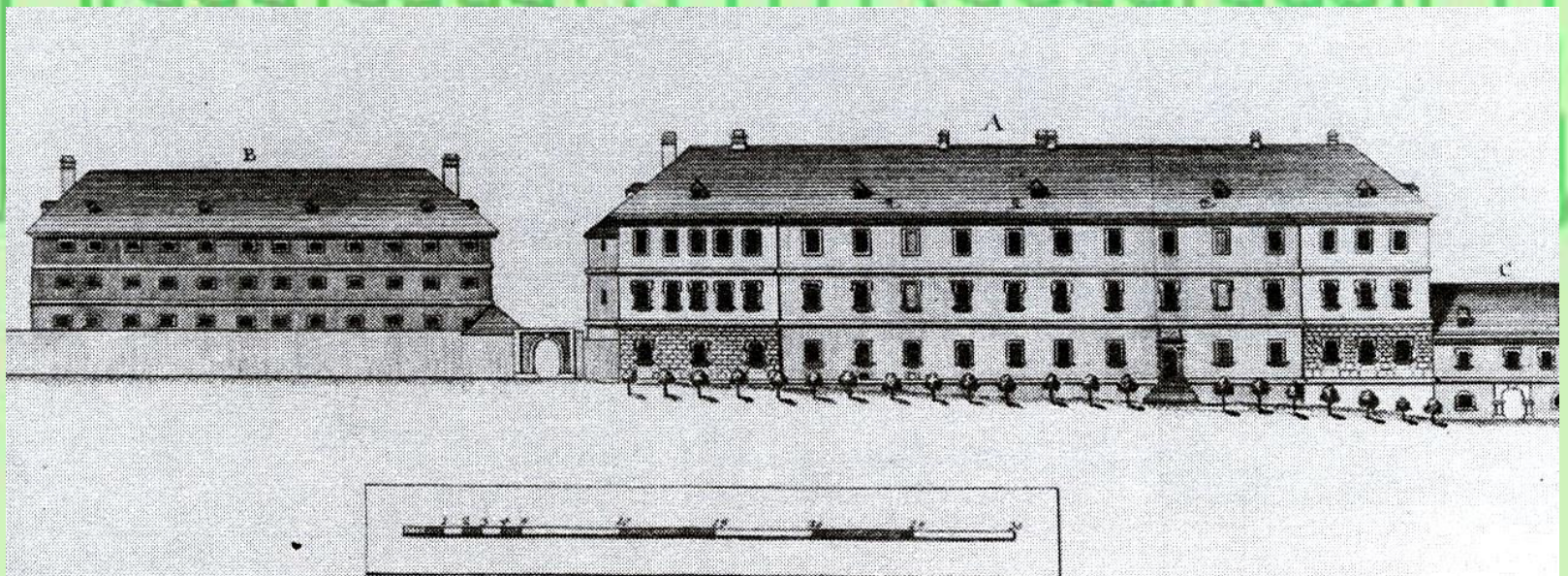
17 menších místností a jednu velkou společnou

- Od roku 1784 i pro civilní osoby u Sv. Bartoloměje St. Město – Bartolomějská celá pro muže
- a část nemocnice u Alžbětinek (Na Slupi) pro ženy
- 1789 jedna celé budova v chorobinci Na Karlově pro klidné a tiché duševně nemocné obou pohlaví

Asyly a ústavy vězeňského typu

Ústav byl pouhým útulkem a nemocní byli hodni politování, jsouce na milost a nemilost vydáni svým strážcům. Žít zde obě pohlaví pohromadě, klidní a nadějní trpěli nesmírně nemocnými hlučícími a zchátralými, nečistými, takže i vyléčitelné formy psychóz nalézaly zde rozhodně všechny podmínky, aby přešly ve formy trvalé a povážlivé.

I například v Nizozemi v té době trávili nemocní bědný svůj život na hromadě slámy, nazí, váleli se ve svých výkalech v morovém puchu. Kárným utěšovacím prostředkem byly hůl, řetěz a hlad.

Tollhaus

Ředitelé nemocnice:

- 1790- 1805 Prof. Tadeas von Bayer
 - 1805- 1808 Prof. J. Matuschka
 - 1809- 1822 Dr.- Jan Havlík
 - 1832- 1834 Prof. Jan Havlík
 - 1834- 1845 Dr. Jakob Molitor
 - 1845- 1849 Prof. Vilem Nusshard
 - 1849- 1851 Dr. Josef Riedel
-
- **Přízemí – muži**
 - **1. patro- ženy**
 - **2. patro- třídní oddělení**

Supraporta nad vchodem do budovy tolhausu:
CVSTODIAE MENTE CAPTORVM
JOSEPHUS II LEOPOLDVS II
A. CHRISTI MDCCXC

Tolhaus 1790

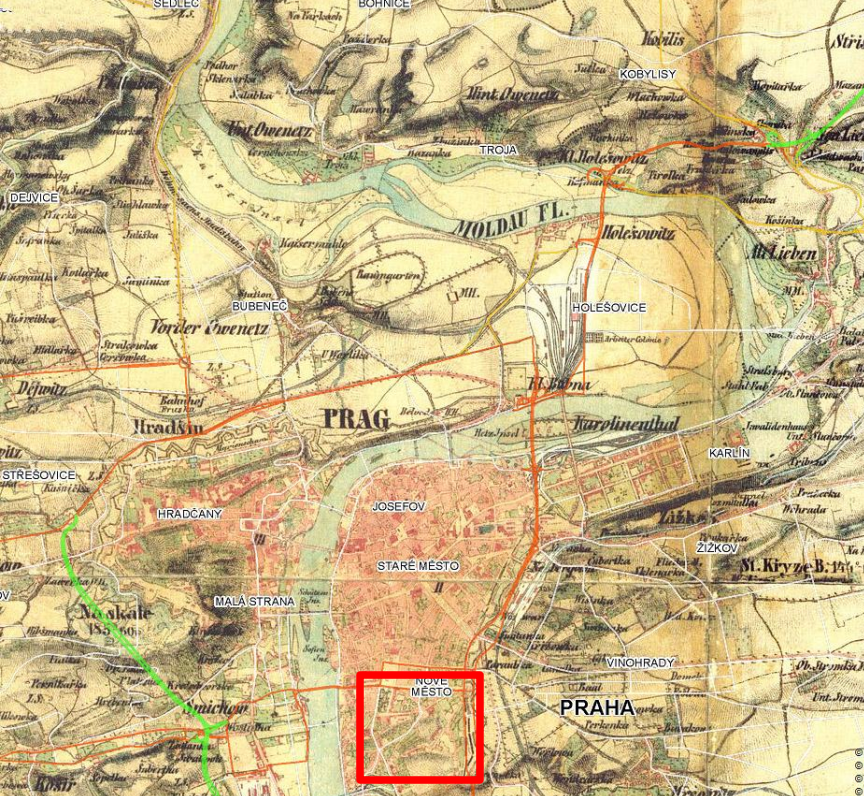
Dnes je v budově sídlí
technický úsek
nemocnice,
policie a obchod

Tollhaus

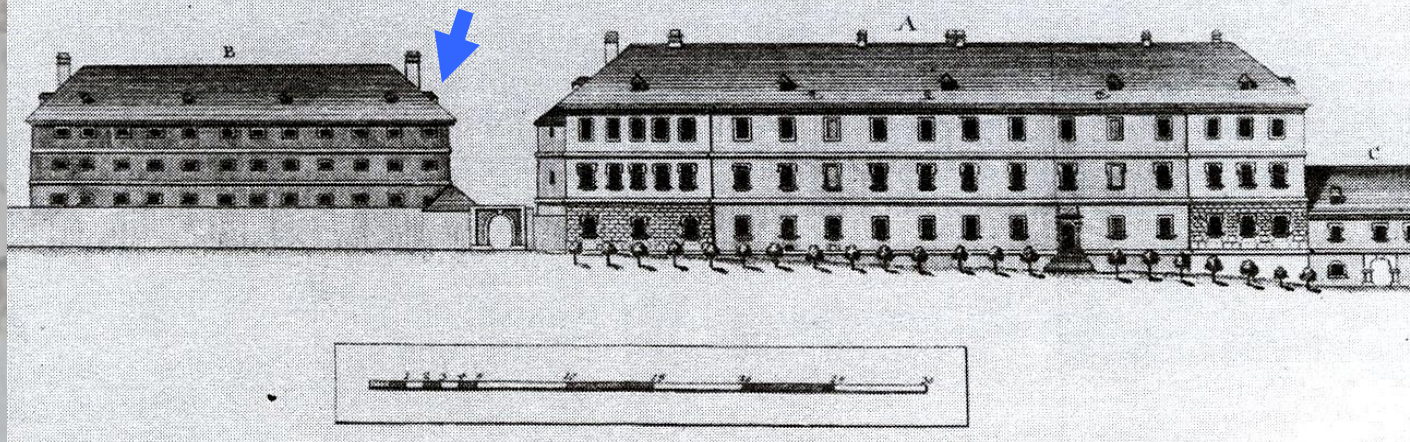
- **1811 – dozor svěřen primářům interního oddělení. Dr. Jan Theobald Held**
- **Dr. J. Jokličke z Lidojed (+ 1825 tyfem)**
- **Ošetřování ve 3 třídách- smlouva o ošetřovném**
- **Stravování ve vlastní režii**
- **Přijetí se souhlasem představeného nebo magistrátu**
- **Útěky hlášeny policii**

Území Českého zemského královského ústavu pro choromyslné v Praze

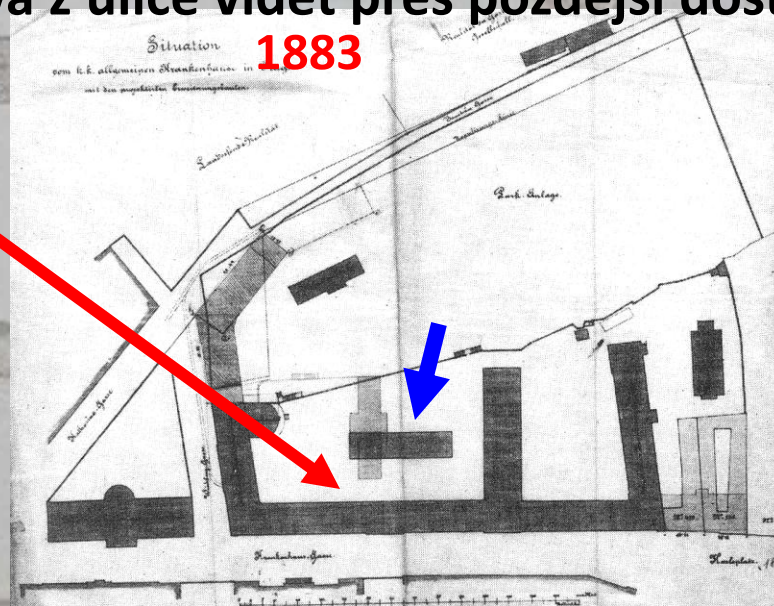
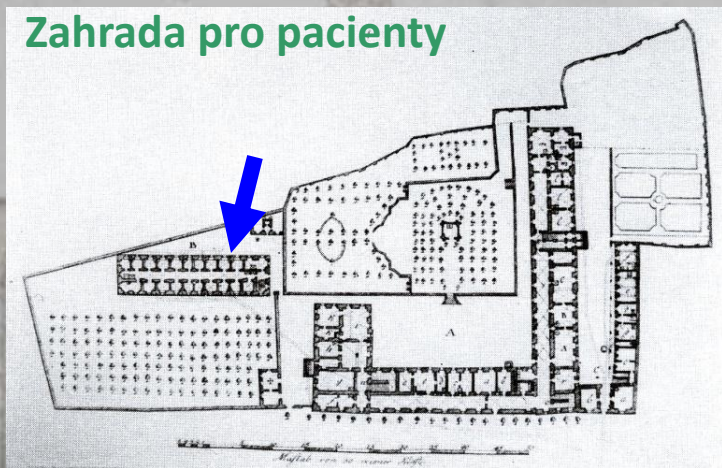
Tolhaus 1790

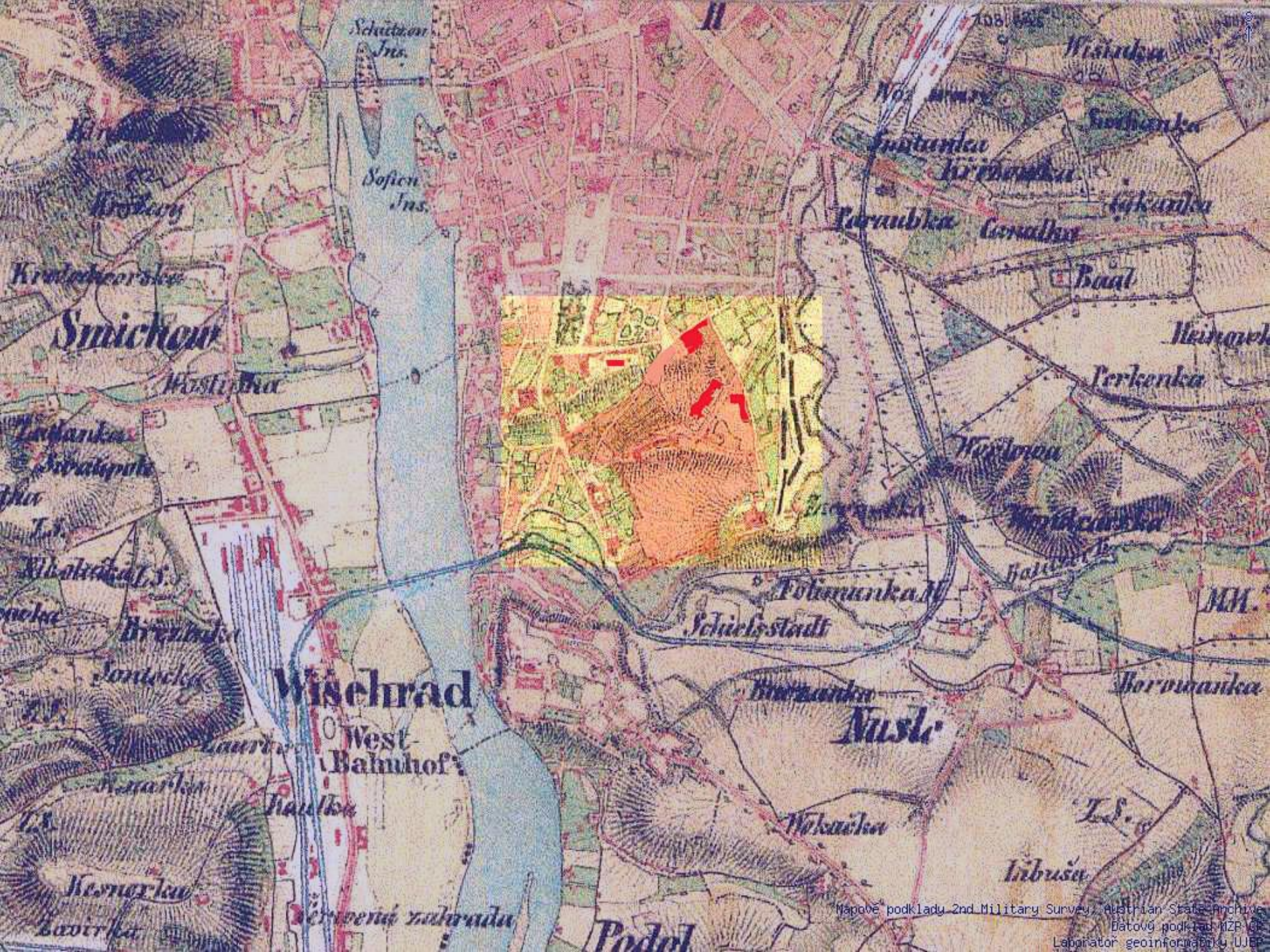
1791 : 93 nemocných: 33 uzdravených , 17 polepšených, 25 zemřelo

Tolhaus v roce 1793, dnes není budova z ulice vidět přes pozdější dostavbu

Zahrada pro pacienty

Smichov

Wischrad

Schickstadt

Nustl

Podol

Augustiánský klášter u sv. Kateřiny

- **1822 nájen, 1826 koupě**
 - **Menší a větší budova**
 - **250 nemocných (odmítání, přeplněnost**
 - **1829: zast. Přimář C.D.Schroff**
 - **1. sekundář Dr. Josef Riedel 1838 primář**
(vzorem Heinroth -Sonnenstein) 1840 docent
1837 rozhodnuto o stavbě nové budovy
1840 zahájena, 1844 dokončena.
- Ideál Prof. Damerowa dělení na vyléčitelné a nevyléčitelné**

Klášter sv. Kateřiny od roku 1822

přestavba 1848

Léčení

- **Zaměstnávání (tělocvik, výuka)**
- **Lázně, koupele**
- **Omezování: „svěrací kazajka, rukavice a gurty“
(„osamocování“ neuváděno)**

Rotační křeslo (Cox)

- **„Eckelkur“- zhnusování**
- **Provázek pod kůži**
- **Dávidla, projímadla – (krotonový olej) 1840-50...**
- **Veneseckce**

Léčení

- **Autenriechův nátěr vinan draselný....1850...**
- **Léčení hladem**
- **Digitalis, opium**
- **Pití vody karlovarské (1844)**
- **Psychické působení (odmítal Prof. Fr. Köstl)**
- **Pravidelná bohoslužba (morální léčení)**
- **Elektrotherapie (1847)**

Opatrovníci

- 3 třídy opatrovníků
- 1:10- 1:5
- Od roku 1835 vzdělávání
- Do roku 1836 tělesně trestáni
- Propuštění pro poklesky, lues, týrání pacientů
- Manželské páry, vojáci
- Špatně placení
- Stálý nedostatek kvalitního personálu

Nový dům 1844

1846

samostatnost ústavu

Jan Hraše

napsal v době, kdy byl 3 roky ředitelem pražského ústavu
a po tom, kdy byl 4 roky ředitelem bohnického ústavu :

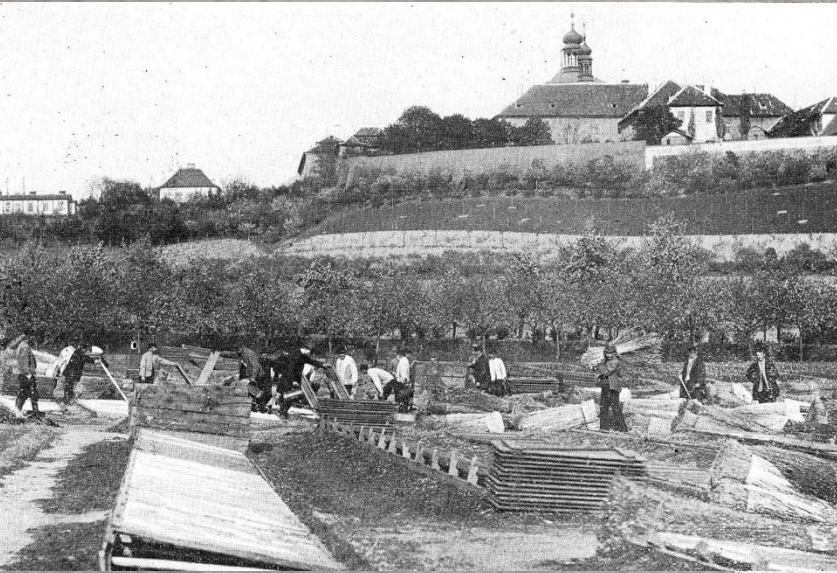
*„Ústav pražský (dnešní Psych. klinika 1. LF), který budován
byl na hygienických a ústavotechnických názorech dnes
naprosto falešných, nehodí se v nynějším svém složení
k časově správnému ošetřování choromyslných.“*

Naproti tomu Prof. Heveroch píše o 10 let později:

*„Hlavní budova pro nemocné psychiatrického ústavu,
Nový dům, byla vystavěna v roce 1844. Byla tehdy tak
výborná, že byla vzorem pro budování ústavu
vídeňského. Za 80 let se změnily způsoby staveb ústavů,
přírozně Nový dům už dávno není moderní, ale zdá se,
že přichází a přijde do módy. Upouští se od nákladných
pavilónových staveb a vracíme se ke stavbám velkých
budov, v nichž místnosti nemocných spojuje dlouhá
chodba- koridor.“*

Nutno ovšem konstatovat, že od dob napsání těchto řádků
žádná taková budova u nás postavena nebyla a i
v zahraničí se dál staví pavilony.

Albertov, klášter Servítů

O znamenitých výsledcích této tzv. volné léčby v ústavě na Slupi (1860- 1895) píše Dr. Fischel r. 1875 v „Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für psych.-gerichtliche Psychologie“ takto:

„Nejlépe svědčí o účinku volné léčby samo vzezření nemocných; lidé s typickou nemocniční pletí a nespavostí přemístění do Slup, kde prací tu konanou záhy se zotaví, tělesné funkce jejich se zlepšují a spánek jejich jest klidný. Pocit malomoci a skleslost sebevědomí pomíjejí, když nemocný byv ještě pochválen vidí, že zmůže kus práce; nedůvěra ve vlastní síly, obavy před životem po propuštění z ústavu se mírní a sebedůvěra se posiluje. Nestálost a váhavost podléhají železnému příkazu povinnosti vykonati určitou práci, a vytrvalost, stálost předsevzetí se prací samotnou utužuje. Při společné práci mnohem lehčeji uhlazují se hrany a ostny v chování churavce nespolečenského, jenž navyká trpělivosti a shovívavosti s druhy méně statečnými, společný pracovní zájem je sbližuje a dává podněty k citům přátelským. Také neslyšíme tu stálé dotíravé prosby za propuštění, ani pokus o útěk není tu tak častý jako v ústavu zavřeném. Nepřihodila se tu po celou dobu žádná sebevražda, ba ani pokus o ni.“

**Karlovo
náměstí**

Priorat u sv. Kateřiny 1822

býv. klášter sv. Kateřiny 1826

Tollhaus 1790

Herzův dům 1862

**Nový dům
1844**

Herzův cukrovar 1862

**Botanická
zahradá**

Stará porodnice 1875

Apollinářská

Nová porodnice

Novotného usedlost 1857

Albherlov

Karlovo

bývalý klášter Servitů Na Slupě 1856

SOKOLSKÁ

**K
E
K
A
R
L
O
V
O**

Přeplněnost ústavů

Dr. Jan Hraše (1916):

„Velmi závažného činitele v otázce progressivního dodávání choromyslných do ústavů možno především hledati v tlaku sociálních poměrů...

Nikde to tak silně nevyniká jako v životě velkoměsta a průmyslových center...

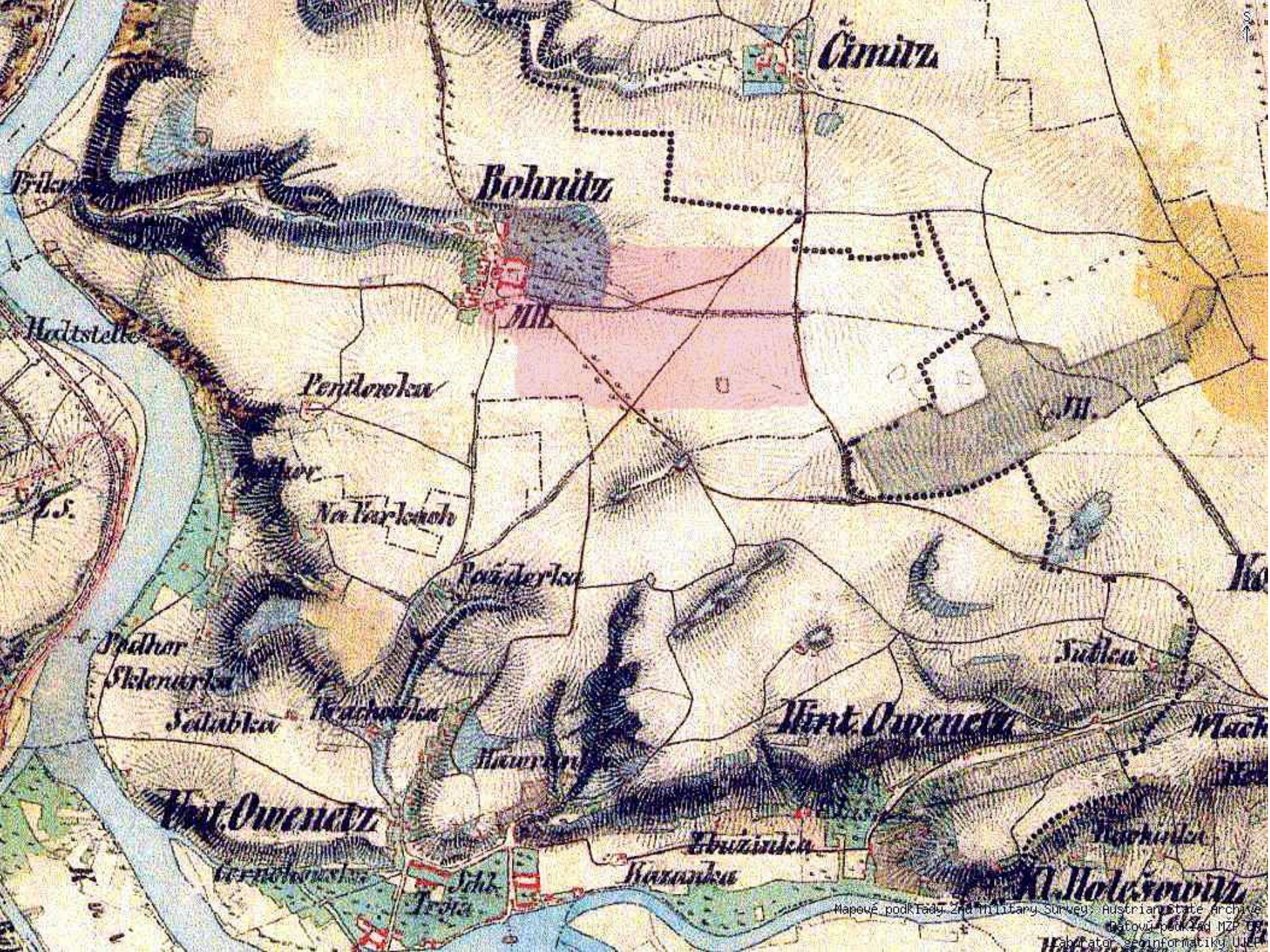
Nedá se proto ani dobře myslet, že by choromyslný za tohoto stavu věci mohl mimo ústav býti ošetřován, obzvláště, když zvláštní ráz novodobých směrů, egoismem charakterisovaných, přičí se tomu, aby životní zvyky byly uvedeny v soulad s obtížným ošetřováním duševně onemocnělého člena rodiny...“

“Takto Hraše v roce 1916 charakterizuje dobu:

„Umořující boj o existenci, nechť se boj ten odehrává v oboru materiálním či duševním, zvýšené požadavky na jednotlivce kladené, parforsní honba za výdělkem, vyčerpávající konkurence, který plnými hrstmi plýtvá nervovým kapitálem... ... stále větší komplikovanost podmínek životních, komplikovanost moderní společnosti a obtíže přizpůsobiti se jejich potřebám.... ...Sledujeme-li vývin péče o choromyslné, seznáme že podobně jako v jiných lékařských disciplínách spočívá její vývin ve specialisování.“

rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity

- **Císařské rozhodnutí 11. 4. 1881-, schváleno Vídeňským parlamentem 28. 2. 1882, v zimním semestru byly zahájeny přednášky (filosofie a práva, 1783- lékařská, bohoslovecká nejpozději**
- **Česká psychiatrická klinika 1886- zimní semestr**
- **1886 v „Novém domě“- česká klinika- přízemí**
- **Německá klinika- 2. patro (1. patro- třídní odd.)**
- **Dr. Čumpelík suplující učitel (1866- 1893)**
- **Po něm Dr. Bohuslav Hellich**
- **Prof. Karel Kuffner**

Cimitza

Bohnitz

Hochstelle

Pentlowka

Neu-Pentlowka

Powitertka

Spalhar
Sklenarica

Sedlabka

Kraschobka

Hauergraben

Wint. Owenetz

Sudbka

Wint. Owenetz

Gernichowitsch

Schl.
Tsch.

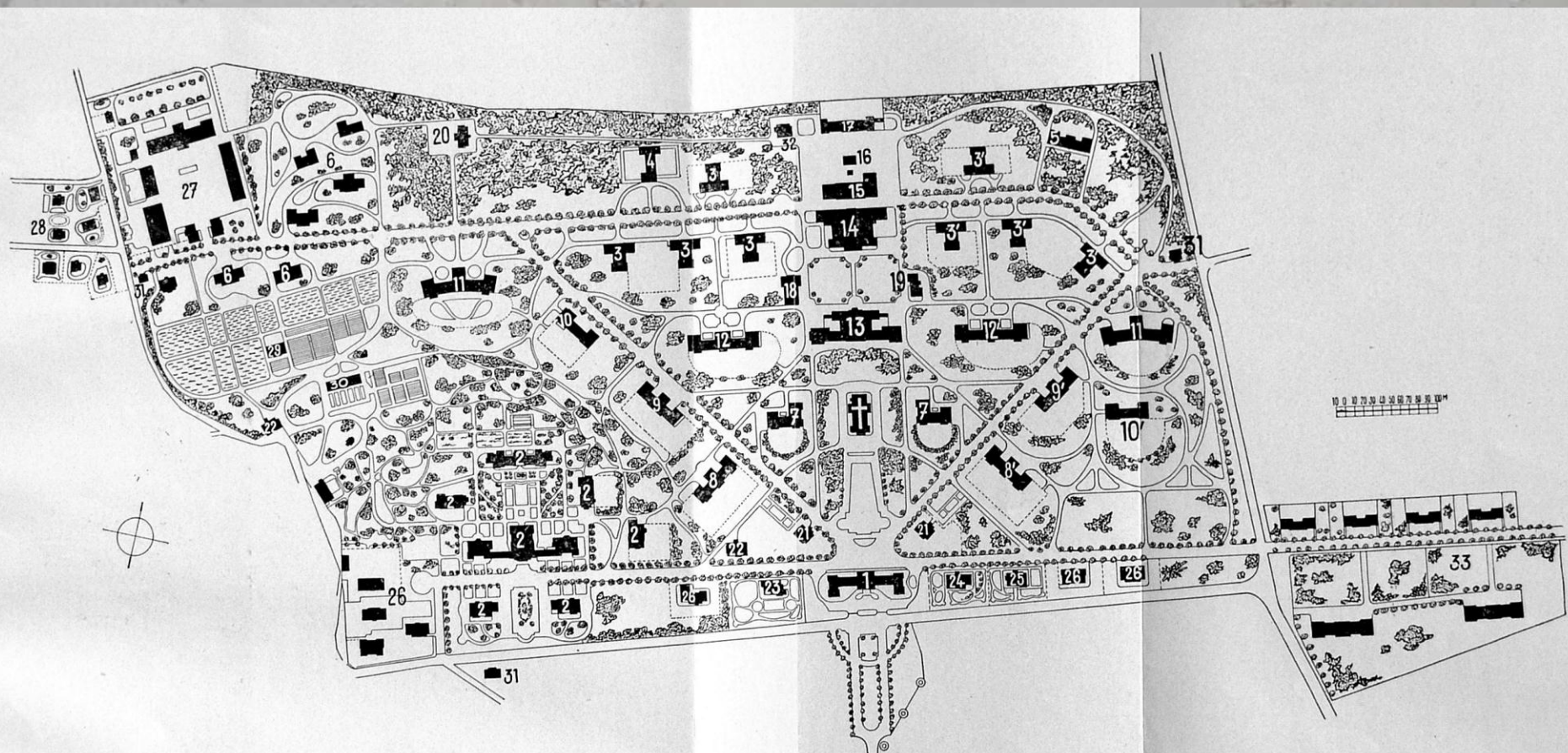
Ebnitzschka

Kraschobka

Nachoditzka

K. Holesowitz

Zemský ústav pro choromyslné v Bohnicích

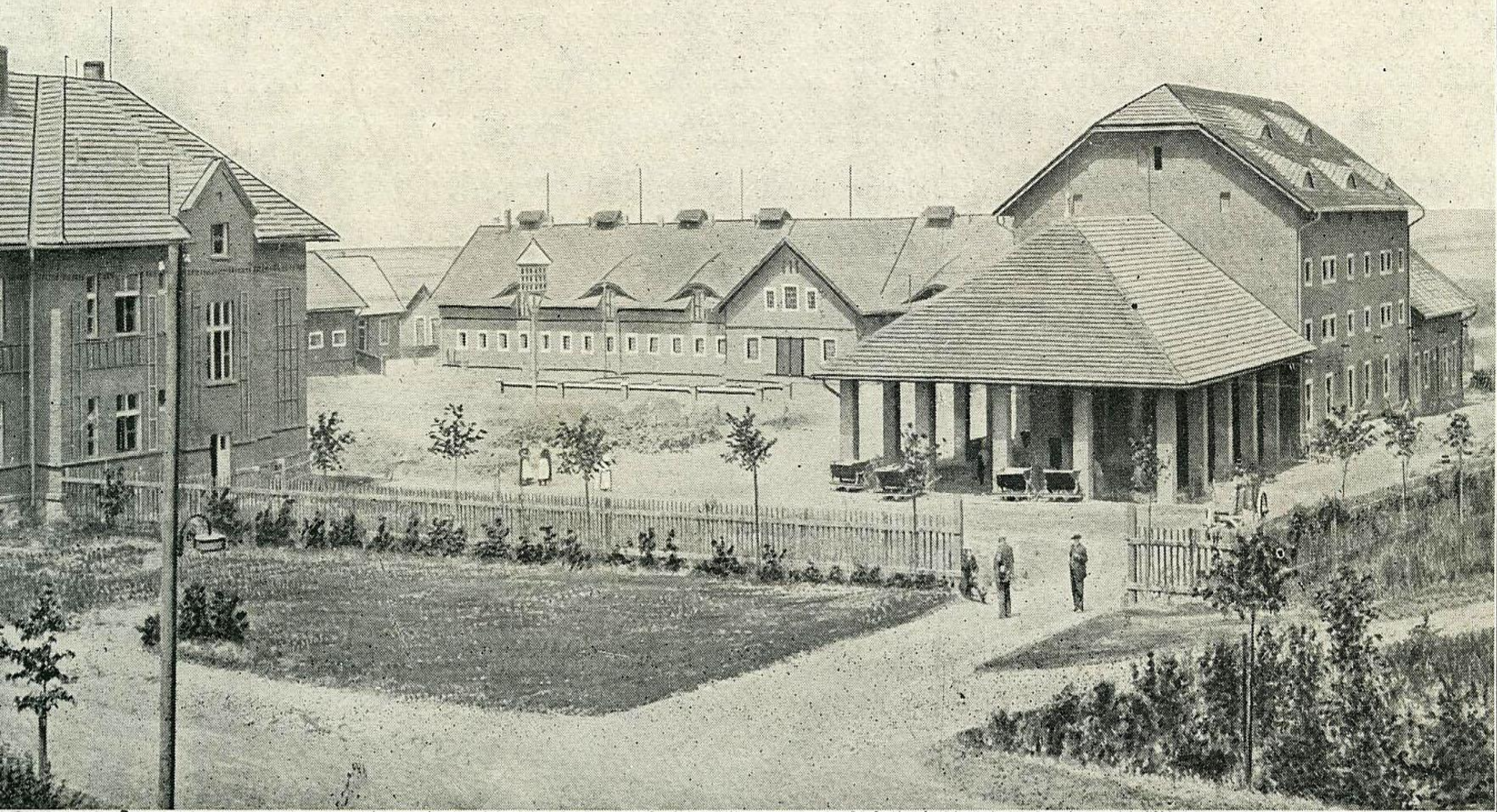
Zemský ústav pro choromyslné v Bohnicích.

Situace.

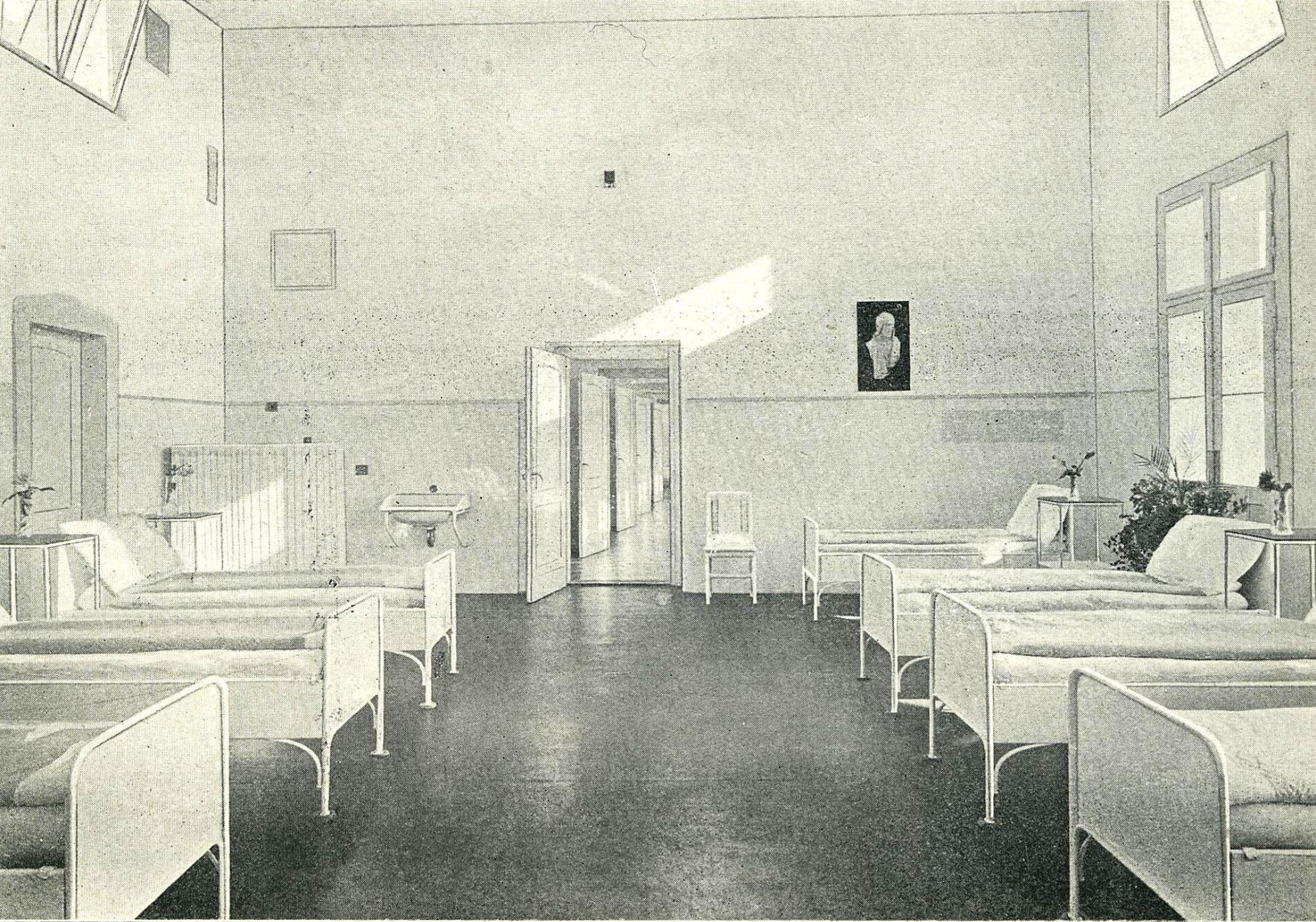
1. Administrační budova.	12, 12'. Pavilony pro tělesně nemocné.	23. Vila ředitele.
2. Sanatorium.	13. Ústřední kuchyně.	24. Vila správceva.
3, 3'. Pavilony pro neklidné.	14. Strojovna a prádelna.	25. Byty lékařů.
4. Pavilon pro zločinné nemocné.	15. Skladště uhlí.	26. Byty úřednické.
5. Infekční pavilon.	16. Skladště uhlí.	27. Hospodárství ústavní.
6. Kolonie pracujících nemocných.	17. Dílny.	28. Kolonie zřízenecká.
7. Pavilony pro přirost.	18. Hlavní skladště inventáře a materiálů.	29. Zahradnictví.
8, 8'. Pavilony pro klidné.	19. Zřízenecké byty.	30. Zelinárství.
9, 9'. Pavilony pro méně klidné.	20. Pohřební dům.	31. Vrátnice.
10, 10'. Pavilony pro somatické nemocné.	21. Vily lékařů.	32. Obytná budova pro strojní personál.
11, 11'. Pavilony pro nemocné plicními chorobami.	22. Vily lékařů.	33. Kolonie opatrovníků (aic).

Dr. J. Hraše (1916):

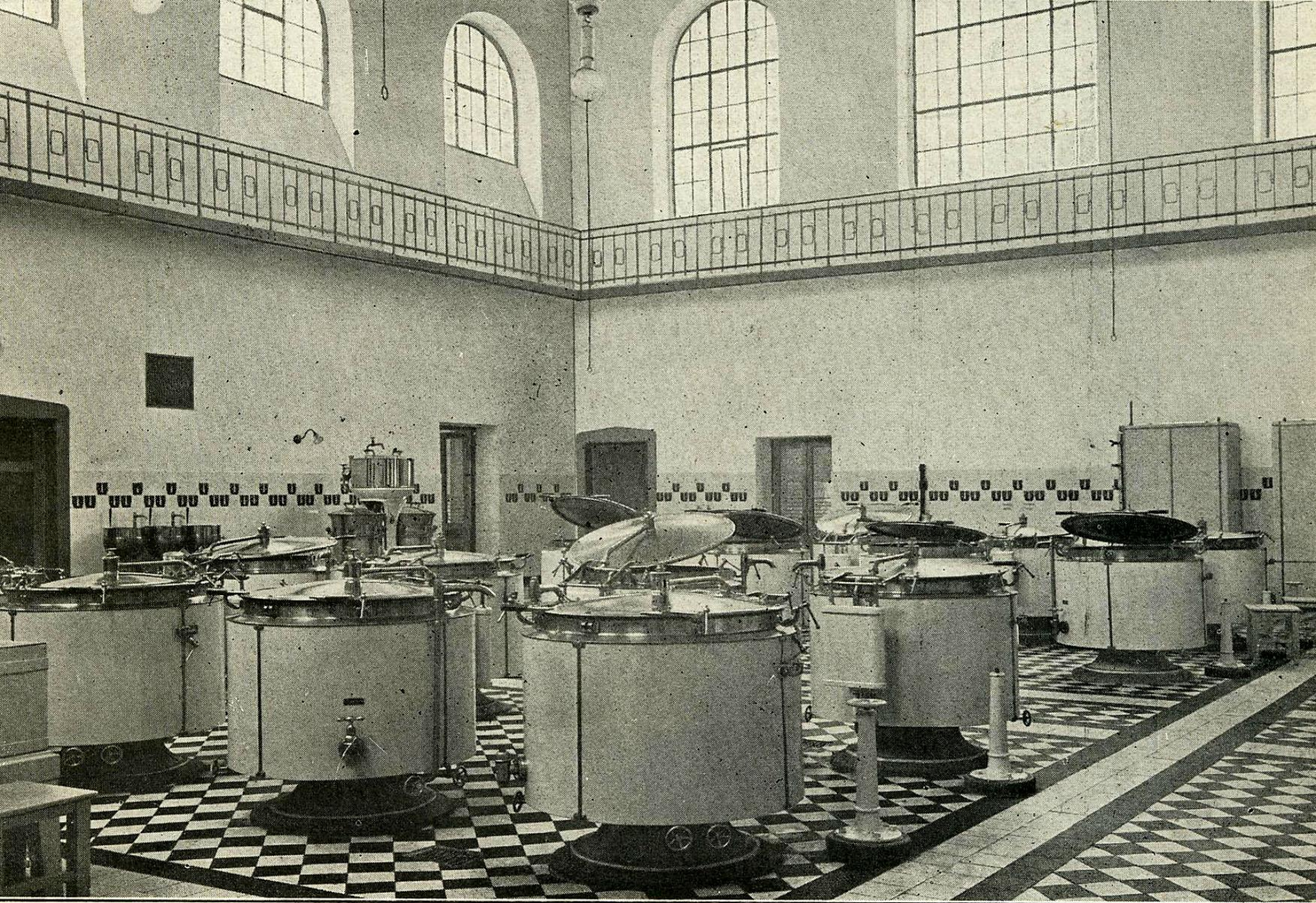
„Vedle stavebního vývinu ústavnictví byla však i lékařské organizaci ústavů věnována náležitá pozornost. Ještě při převzetí ústavů do zemské správy (pozn. šedesátá léta 19. stol.) měly ústavy ráz detenční a sequestrační. Zevnějškem podobaly se kasárnám, ne-li ústavům kárným a vnitřek jejich byl pustý a prázdný. Ošetřování nemocných rovnalo se pouhému hlídání a osamocování v celách bylo jeho charakteristickou značkou. Volnější pohyb byl nemocným jen výjimečně doprán a se zaměstnáváním nemocných bylo teprve málo let před odevzdáním ústavů do zemské správy započato. Místo kasárnicky ponurých budov povstaly krásné, vzdušné ústavy s příjemným vnitřkem a s pavillonovým seskupením. Nemocní ošetřování jsou z příčiny nemoci za stálého dozoru na lůžku podobně jako v nemocnicích, aneb se pohybují volně ve příkázaných místnostech a zahradách. Donucovací prostředky jsou neznámy. Osamocování v celách děje se výjimečně a jen za stálého dozoru opatrovnictví. Vlastní ošetřování má čisté klinickou základnu a využije se při něm všech vědeckých vymožeností. Plná pozornost věnuje se s hlediska léčebného nejen vhodnému zaměstnání, nýbrž i dřívějším společenským zvyklostem nemocných.“

Oekonomie ústavní.

Ložnice v pavilonu pro plicní choroby.

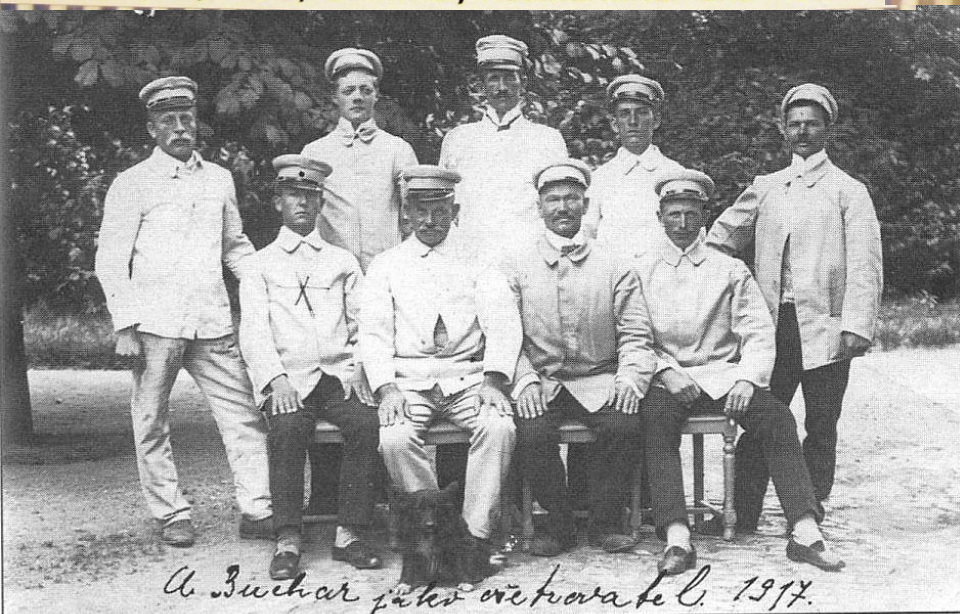
Vnitřek ústřední kuchyně.

Pflegerguppe ca. 1920/22. Von links: Schröttle, Stempfl, ..., Weiß, Gammel, Rotthammer und Fischer

Schwesterngruppe, 1936

U. Buchar jako včelník a c. 1917.

Rok 1917: služební oděv opatrovníků

Rok 1917: služební oděv opatrovnic

Pavilon č. 8 v době obsazení PL Bohnice armádou (1951- 1956)

Pav. č. 8, přijímací pro muže. Vystavěn pro
26 nemocných, skutečný stav 81.

Psychiatrická léčebna Bohnice 2008

1910

Bohnice-
pavilóny pro
neklidné
pacienty

2007

